

Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi
Alfraganus universiteti "Psixologiya" kafedrası dotsenti

РОЛЬ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ В ФОРМИРОВАНИИ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ

Аннотация. В данной статье подробно рассматривается влияние социально-психологической среды на развитие личности. Научные исследования подчеркивают значимость семейной среды, системы образования, взаимодействия со сверстниками и более широкого социального пространства в развитии способностей человека. Освещаются вопросы формирования внутреннего потенциала личности в ответ на внешние социальные факторы, роль мотивации, социальных ролей, системы ценностей, а также психологической поддержки. Результаты исследования показывают, что благоприятная социально-психологическая среда играет важную роль в развитии личностного потенциала и требует системного методологического подхода.

Ключевые слова и понятия: личность, индивидуальные возможности, социально-психологическая среда, развитие, мотивация, социализация, психологические факторы, образовательная среда, семья, социальное влияние.

SHAXSDA INDIVIDUAL IMKONIYATLAR SHAKLLANISHIDA IJTIMOY- PSIXOLOGIK MUHITNING AHAMIYATI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy-psixologik muhitning shaxs rivojlanishiga ta'siri batafsil ko'rib chiqilgan. Ilmiy tadqiqotlar, ayniqsa, uy muhiti, ta'lim tizimi, tengdoshlar bilan muloqot va kengroq ijtimoiy makonning inson iste'dodlarini rivojlantirishga ta'sirini ta'kidlaydi. Shaxsning tashqi ijtimoiy o'zgaruvchilarga javoban ichki salohiyatini rivojlantirish, motivatsiyaning ahamiyati, ijtimoiy rollar, qadriyatlar tizimlari va psixologik qo'llab-quvvatlashning barchasi yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sog'lom ijtimoiy-psixologik muhit shaxsiy salohiyatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi va bu jarayon uslubiy yondashuvni talab qiladi.

Tayanch so'z va tushunchalar: shaxs, individual imkoniyat, ijtimoiy-psixologik muhit, rivojlanish, motivatsiya, ijtimoiylashuv, psixologik omillar, ta'lim muhiti, oila, ijtimoiy ta'sir.

THE ROLE OF THE SOCIO-PSYCHOLOGICAL ENVIRONMENT IN THE FORMATION OF INDIVIDUAL CAPABILITIES OF A PERSON

Annotation. This article provides a comprehensive analysis of the influence of the socio-psychological environment on personality development. Scientific studies emphasize the importance of the family environment, educational systems, peer

interaction, and the broader social context in shaping an individual's abilities. The paper highlights the development of internal potential in response to external social factors, as well as the role of motivation, social roles, value systems, and psychological support. The findings indicate that a healthy socio-psychological environment plays a crucial role in the development of personal potential and requires a systematic methodological approach.

Key words and concepts: personality, individual capabilities, socio-psychological environment, development, motivation, socialization, psychological factors, educational environment, family, social influence.

KIRISH

Shaxsning yaxlit rivojlanishi zamonaviy tsivilizatsiya taraqqiyoti uchun zarurdir. Bugungi globallashtirilgan dunyoda insonning o'ziga xos fazilatlarini, ijodiy fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati, shuningdek, uning bilim va ko'nikmalari ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu nuqtai nazarga ko'ra, ijtimoiy-psixologik muhitning shaxs rivojlanishiga qo'shgan hissiy alohida e'tiborga loyiqdir.

Insonning muhiti uning tabiiy fazilatlarini ham, o'ziga xos ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Shaxsning o'sish yo'nalishi ijtimoiy muhitning mazmuni, psixologik muhiti, muloqot darajasi va qadriyatlar tizimi bilan belgilanadi. Oilaviy tarbiya, ta'lim muassasalari va jamiyatning umumiy psixologik muhiti, ayniqsa, yosh avlodni shakllantirishda muhim elementlardir.

ADABIYOTLAR TAHLIL

Hozirgi kunda shaxsiy o'sishni kafolatlash muammosi nafaqat psixologiya, balki sotsiologiya, ta'lim va boshqa sohalar bilan ham bog'liq holda o'rganilmoqda. Jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish har bir insonning

o'zining maksimal salohiyatiga erishishi bilan chambarchas bog'liq.

Shaxsiy o'sishga sog'lom yoki disfunktsional ijtimoiy-psixologik muhit ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, tarbiyachi va ilhomlantiruvchi muhitda o'sgan inson o'z salohiyatini faol ravishda namoyon etishga intiladi. Aksincha, insonning ichki salohiyati bosim, befarqlik yoki salbiylik hukmronlik qiladigan muhitda to'liq ifoda etilishi mumkin emas.

Natijada, bu mavzu bugungi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda, chunki ta'lim tizimi va ijtimoiy institutlar faoliyatini takomillashtirish odamlarning o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish imkoniyatlarini oshiradi.

Tadqiqotning maqsadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi insonning ijtimoiy-psixologik muhitining uning noyob ko'nikmalarini rivojlantirishga ta'sirini ob'ektiv ravishda tasdiqlash va asosiy hissa qo'shuvchi elementlarni aniqlashdir.

Quyidagi vazifalar ham tadqiqotning bir qismidir:

ijtimoiy-psixologik muhitning tarkibiy qismlarini aniqlash,

muhitning shaxsning shakllanishiga qanday ta'sir qilishini o'rganish,

shaxsiy ko'nikmalarni rivojlantirishga olib keladigan jarayonlarni tadqiq qilish va foydali takliflar yaratish.

Mavzu bo'yicha ilmiy izlanishlarning qisqacha tahlili. Psixologiyada eng keng tadqiq qilingan mavzulardan biri bu insonning ijtimoiy-psixologik muhiti uning noyob ko'nikmalarini qanday shakllantirishi va rivojlantirishidir. Ko'plab olimlar bu masalani shaxsning shakllanishi, ijtimoiylashuvi, motivatsiyasi va psixologik jihatlar bilan chambarchas bog'liqligi sababli o'rganib chiqdilar. [1].

Psixologiyaning keng nazariy asoslarini ta'kidlashdan tashqari, Abdullayevaning tadqiqoti shaxsning rivojlanishidagi muhitning ahamiyatini ta'kidlaydi. Muallif insonning yashash sharoitlari, tarbiyasi va ijtimoiy tajribalari uning psixologik xususiyatlariga bevosita ta'sir qiladi degan fikrni qo'llab-quvvatlash uchun empirik dalillarni keltiradi. Masalan, ushbu kitobdagi asosiy mavzu insonning noyob xususiyatlari va ko'nikmalari tashqi ta'sirlar ta'sirida shakllanadi degan tushunchadir.

Ijtimoiy psixologiya kontekstida Berdimuhamedov odamlarning jamiyat bilan qanday munosabatda bo'lishini o'rganadi va insonning ijtimoiy muhiti ularning xatti-harakatlariga qanday ta'sir qilishini batafsil o'rganadi. Uning fikricha, insonning o'zini o'zi anglashi va qobiliyatlarining namoyon bo'lishiga

ijtimoiy guruhlar, muloqot munosabatlari va ijtimoiy rollar tizimi katta ta'sir ko'rsatadi. Bu shaxsiy o'sish uchun ijtimoiy jihatlar qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

G'ozievning umumiy psixologiya tadqiqotida shaxsning psixologik o'sishi va uning ichki va tashqi ta'sirlar bilan aloqasi ilmiy jihatdan o'rganilgan. Muallif biologik va ijtimoiy o'zgaruvchilarning aralashmasi inson ongi rivojlanishiga hissa qo'shishini ta'kidlaydi. Bu ijtimoiy-psixologik muhitning shaxsiy qobiliyatlarni rivojlantirishda qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

Karimova shaxsning ichki dunyosi, motivatsiyasi va o'zini rivojlantirish jarayonlarini o'rganish uchun shaxs psixologiyasi doirasidan foydalanadi. U insonning ehtiyojlari, qadriyatlari va ijtimoiy tajribasi bilan uning o'ziga xos ko'nikmalari o'rtasidagi yaqin bog'liqlikni ta'kidlaydi. Xususan, ijtimoiy muhitning qo'llab-quvvatlovchi fazilatlar shaxsning o'sishida muhim rol o'ynashi ko'rsatilgan.

Ta'lim muhiti shaxsning o'sishiga ta'lim psixologiyasi nuqtai nazaridan qanday ta'sir qilishini o'rganadi. U ta'lim jarayonida yaratilgan psixologik muhit har bir talabaning noyob ko'nikmalarini rivojlantirish uchun juda muhim ekanligiga oid dalillarni keltiradi. Shaxsning salohiyati yaxshi va hayajonli o'quv muhitida yanada muvaffaqiyatli namoyon bo'lishi ta'kidlangan. [2].

Qodirovning ilmiy ishlarida ijtimoiy muhit va inson o'sishi o'rtasidagi

bog'liqlik batafsil o'rganilgan. Muallif ijtimoiy muhitning tarkibiy qismlarini ta'kidlab, uni shaxsning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi asosiy o'zgaruvchilardan biri sifatida ko'rib chiqadi. U oila, ta'lim muassasalari va kengroq ijtimoiy soha inson salohiyatini shakllantiruvchi muhim tuzilmalar ekanligini ta'kidlaydi.

Psixologik tadqiqot usullari haqidagi yozuvlarida ilmiy tadqiqot metodologiyasining ahamiyatini ta'kidlaydi. U analitik usullar, so'rovnomalar va empirik kuzatish shaxsiy o'sishni tadqiq qilish uchun foydali usullar ekanligini ko'rsatadi. Bu tadqiqot metodologiyasining ilmiy asosligini tasdiqlaydi. [3].

Pedagogik psixologiya kontekstida Sodiqova ta'lim va tarbiyaning inson o'sishidagi rolini o'rganadi. U har bir o'quvchining noyob salohiyatini ochib berish ko'p jihatdan o'qitish muhitining psixologik jihatdan mustahkam tuzilishiga bog'liqligini ta'kidlaydi.

To'xtaeva oilaviy psixologiya sohasidagi ishida oilaning inson shaxsini qanday shakllantirishini batafsil o'rganadi. Uning so'zlariga ko'ra, shaxsning o'sishiga uydagi psixologik muhit, ota-onalarning munosabati va tarbiya usullari kuchli ta'sir qiladi.

Yusupov esa shaxs va jamiyat o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'rganadi va ijtimoiy tuzilmalarning shaxsiy o'sishga ta'sirini ta'kidlaydi. U insonning salohiyati jamiyatning ijtimoiy jarayonlari va qadriyatlar tizimi bilan

uzviy bog'liq ekanligiga oid dalillarni keltiradi.

Yuqorida tilga olingan ilmiy manbalarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, shaxsning salohiyatini rivojlantirish ijtimoiy-psixologik muhit hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan murakkab jarayondir.

Maqolaning ilmiy mohiyati shaxsning iste'dodlari qanday shakllanishining sotsio-psixologik asoslarini o'rganish uchun metodik yondashuvdan foydalanadi. Tadqiqot shaxsning tashqi ijtimoiy muhit va ichki psixologik elementlar bilan bog'liq holda qanday rivojlanishini o'rganadi.

Maqolada ijtimoiy-psixologik muhit elementlari, uning funktsional xususiyatlari va uning shaxsning rivojlanishiga ta'sir qilish usullari tasvirlangan. Bundan tashqari, u motivatsiya, ijtimoiy tajriba, shaxslararo munosabatlar va psixologik qo'llab-quvvatlash shaxsiy qobiliyatlarning rivojlanishiga qanday hissa qo'shishini ko'rsatadi. [4].

Ijtimoiy-psixologik muhit ushbu tadqiqotda individual rivojlanishning murakkab jihat sifatida qaraladi va uning individual qobiliyatlarga ta'siri turlicha yoritilgan, bu esa ilmiy yangilikdir.

Tadqiqotning obyekti. Mavzu shaxsni rivojlantirish jarayonidagi ijtimoiy-psixologik muhit va uning individual iste'dodlarni shakllantirishga ta'siri sifatida tanlandi.

Rivojlanish jarayonidagi ichki va tashqi elementlar tizimi, shaxsning psixologik xususiyatlari va ularning

ijtimoiy muhit bilan o'zaro ta'siri ushbu band doirasida ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, ijtimoiy guruhlar, oilaviy muhit va ta'lim muassasalari shaxsni shakllantirishning muhim elementlari sifatida ko'rib chiqiladi.

Tadqiqotda qo'llanilgan usullar. Ushbu tadqiqotda ilmiy natijalarning ishonchliligini ta'minlash maqsadida tizimlilik, qiyosiy-mantiqiy tahlil, empirik kuzatuv va anketa so'rovnomalari natijalaridan foydalanildi.

Asosiy qism. Insonning noyob ko'nikmalarini rivojlantirishi biologik, psixologik va ijtimoiy elementlarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladigan murakkab, ko'p bosqichli jarayondir. Inson o'zining ichki salohiyatini ijtimoiy munosabatlar tizimi orqali ifodalaganligi sababli, ijtimoiy-psixologik muhit bu jarayon uchun juda muhimdir. Insonning o'sishi nafaqat uning tug'ma ko'nikmalariga, balki atrof-muhitning tabiati, mohiyati va yo'nalishiga ham ta'sir qiladi.

Insonning shaxsiyati, shaxsiyati, hayotga qarashi va shaxslararo aloqalari bitta hodisa emas, balki bir nechta holatlarning murakkab o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Inson tug'ilishda oldindan belgilangan holatda yaratilmagan; aksincha, u hayot davomida turli tajribalar, qiyinchiliklar, sevgi, imkoniyatlar va bosimlar orqali rivojlanadi, o'sadi va kengayadi. Kimdir jasur, kimdir ehtiyotkor; kimdir mehribon, kimdir yetakchilikka intiladi va kimdir jimlikni yoqtiradi. Bu o'zgarishlar nafaqat tasodifiydir. Ular shaxsning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi

murakkab biologik, psixologik, ijtimoiy va ta'lim elementlari natijasidir.

Avvalo, shaxsiyat shakllanishi haqida gap ketganda, irsiy o'zgaruvchilarni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Har bir insonning fe'l-atvori, nevrologik tizimi va fiziologik qobiliyatlarida ichki fazilatlar mavjud. Ba'zan odam o'zidan: "Nega men bundayman?" deb so'rashi mumkin. Biroq, uning irsiy xususiyatlari yechimga hissa qo'shadi. Biroq, irsiyat shunchaki asosiy asosni belgilaydi; u shaxsiyatni to'liq belgilamaydi. G'ishtdan g'ishtgacha, hayotning o'zi, jamiyatning ta'siri, uy muhitining ilqligi yoki sovuqligi, ta'lim darajasi va shaxsning tajribalari shu asosga qurilgan.

Bundan tashqari, ijtimoiy muhit inson rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Inson hech qachon yolg'iz yashamaydi; u har doim jamiyat a'zosi. Oila bolaning birinchi so'zlari, birinchi qadamlari, xulq-atvori, muloqot madaniyati va o'ziga bo'lgan ishonchining shakllanishi uchun asosan javobgardir. Insonning kelajakdagi hayoti ota-onasining sevgisi, qo'llab-quvvatlashi, talablari yoki ularning yo'qligi bilan bevosita bog'liq. Keyinchalik bu jarayon ta'lim muassasalari, o'qituvchilar, do'stlar, jamiyat va madaniyatning o'zi tomonidan amalga oshiriladi. Bu elementlar insonning xarakteri, qadriyatlar va e'tiqodlarini vaqt davomida shakllantirishga yordam beradi.

Shaxsning ichki dunyosida sodir bo'ladigan psixologik jarayonlar uning

qanday inson bo'lib shakllanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shaxsning ichki jarayonlariga o'zini anglash, ichki motivatsiya, ehtiyojlar, qiziqishlar, qo'rquvlar, stressga chidamlilik va muloqot qobiliyatlari kiradi. Ushbu nuqtai nazarga ko'ra, shaxsning ichki energiyasi, o'zini idrok etishi va hayotga bo'lgan nuqtai nazari tashqi ta'sirlardan tashqari shaxsiy o'sishga ham ta'sir qiladi. Shu sababli ham bir xil tarbiyaga ega bo'lgan ikki shaxs turli xil shaxsiyatga ega.

Bundan tashqari, madaniyat insonning rivojlanishiga yangi ranglar bag'ishlaydi. Har bir jamoaning o'ziga xos milliy urf-odatlar, diniy e'tiqodlari, axloqiy tamoyillari va qadriyatlari mavjud. Shaxs ushbu madaniy muhitda rivojlanadi, o'z vazifasini belgilaydi va ijtimoiy normalarga rioya qiladi yoki ularga qarshi chiqadi. Shaxsning g'oyalari, ma'naviyati, ijtimoiy burchi va xarakteri madaniyatidan kuchli ta'sirlanadi.

Insonning rivojlanishini shakllantiruvchi elementlar haqida gap ketganda, uning murakkabligi va xilmaxilligi yodga olinadi. Tug'ilganda, inson imkoniyatlar majmuasi, kengayishga va o'sishga tayyor ichki energiyalar to'plamidir; ular hali to'liq shakllanmagan. Bu imkoniyatlar turli ta'sirlar tufayli vaqt o'tishi bilan rivojlanadi, o'zgartiriladi, yaxshilanadi va ba'zan sinovdan o'tkaziladi. Shaxsning rivojlanishi tasodif emas; aksincha, bu meros, atrof-muhit, otionalik, ta'lim, madaniyat va shaxsning o'z aqliy jarayonlarining o'zaro ta'siri

natijasidir. Bu elementlar birlashib, murakkab aqliy mozaikani hosil qilish uchun bir-birini kuchaytiradi.

Biologik va genetik omillar shaxs shakllanishining asosiy sabablari hisoblanadi. Inson ma'lum bir temperament, sezgirlik darajasi, asab tizimining kuchi va tabiiy qobiliyatlar bilan tug'iladi. Ba'zi bolalar yoshligidanoq tinch, e'tiborli va idrokli bo'ladilar, boshqalari esa band, o'zini reklama qilishga moyil va faol. Bu farqlar shaxsning keyingi hayoti tomonidan butunlay o'zgartirilmasa ham, shaxs rivojlanishining boshlanishini belgilaydi. Har bir bola tug'ilishdan boshlab "tabiiy ritmga" ega; ba'zilari tez jahldor, boshqalari sekin harakatlanuvchi va ba'zilari ko'proq tahliliy. Bu ichki elementlar shaxsning rivojlanishi uchun zamin yaratadi.

Biroq, shaxsning haqiqiy rivojlanishi ichki va tashqi imkoniyatlar o'rtasidagi ziddiyat natijasidir. Oila bu jarayonda eng muhim muhitdir. Bolaning dunyoga bo'lgan asosiy qarashi uning yaqinlari qarashidir. Bolaning ma'naviy o'sishiga otanasining iliqligi, qo'llab-quvvatlashi, mehr-shafqati, sevgining yo'qligi yoki qo'polligi bevosita ta'sir qiladi. Mehr-muhabbat muhitida o'sgan bola o'ziga bo'lgan ishonchni rivojlantiradi va o'ziga ham, boshqa odamlarga ham ishonishni o'rganadi. Aksincha, otanasining dushmanligi, begonaligi yoki beparvoligi muhitida o'sgan o'smir ko'pincha ojiz yoki haddan tashqari ehtiyotkor xatti-harakatlarni namoyon etadi. Insonning uyi uning shaxsiyatini

rivojlantiradigan birinchi ijtimoiy maktabdir; u yerdagi har bir ohang va munosabat uning kelajagiga chuqur ta'sir qiladi.

Ta'lim muassasalari yosh bola ulg'aygan va maktabga borgan sari uning rivojlanishida yangi bosqichni anglatadi. Insonning xulq-atvori, dunyoqarashi va jamiyatdagi mavqeiga o'qituvchining shaxsiyati, darslarni o'qitish usuli, sinfdagi ijtimoiy munosabatlar va uning ijtimoiy doirasi kabi turli omillar ta'sir qiladi. Axborot berishdan tashqari, ta'lim tanqidiy fikrlashni, mustaqil qaror qabul qilishni, o'zini ifoda etishni, muloqotni va o'zini nazorat qilishni rivojlantiradi. Insonning ichki salohiyati yaxshi ta'lim bilan ochilishi mumkin, ammo u yomon ta'lim bilan ham cheklanishi mumkin. Insonning butun hayot yo'li ba'zan bitta ilhomlantiruvchi o'qituvchi tomonidan o'zgartirilishi mumkin, insonning o'ziga bo'lgan ishonchi esa ba'zan beparvo, qo'llab-quvvatlamaydigan o'qituvchi tomonidan pasayishi mumkin.

Insonning rivojlanishiga uning kengroq ijtimoiy muhiti ham katta ta'sir ko'rsatadi. Insonning dunyoqarashi, tanlovi va hayot haqiqati u tug'ilgan jamiyatning madaniy qadriyatlari, amaliyotlari va axloqiy me'yorlariga ta'sir qiladi. Har bir tsivilizatsiya insonning xulq-atvori, rollari va munosabatlariga nisbatan talablarga ega. Shaxslar bu talablar bilan kundalik hayotlarida shug'ullanadilar; ular moslashishi yoki moslashmasligi, ijtimoiy normalarga amal qilishi yoki ularga qarshi chiqishi mumkin.

Madaniyat odamlarga shunchalik chuqur ta'sir ko'rsatadiki, ularsiz kim bo'lishlarini tasavvur qilish qiyin.

Shaxsning shakllanishi ham psixologik jarayonlarga bog'liq. Inson shaxsiyatining rivojlanishidagi asosiy elementlardan biri bu uning o'ziga bo'lgan munosabati, ruhiy barqarorligi, o'zini anglash darajasi, ichki motivatsiyasi, sevimli mashg'ulotlari va hayotning maqsadi haqidagi e'tiqodlaridir. Ikki kishi bir xil sharoitlarda ulg'aygan taqdirda ham, biri faol, yetuk kattalarga aylanishi mumkin, ikkinchisi esa o'zining to'liq salohiyatiga yetmasligi mumkin. Insonning ichki ma'naviy dunyosi - stressga chidamlilik, iroda kuchi, maqsad qo'yish qobiliyati va o'zini tuta bilish - buning uchun juda muhimdir.

Tarbiya shaxsga ta'sir qiluvchi elementlar orasida o'ziga xos mavqega ega. Insonning tarbiyasi nafaqat uning xulq-atvorini shakllantiradi, balki uni boshqaradi va ma'naviy qo'llab-quvvatlash manbai bo'lib xizmat qiladi. O'ziga va boshqalarga hurmat, ijtimoiy burch hissi va axloqiy qarorlar qabul qilish qobiliyati - bularning barchasi yaxshi tarbiya orqali o'rgatiladi. Ta'lim - bu sevgi, e'tibor, sabr-toqat, izchillik va qoidalar to'plamidan tashqari o'rnak bo'lish san'atidir. Insonning xulq-atvori, e'tiqodi va ijtimoiy mavqe'i ular olgan tarbiya bilan shakllanadi.

Binobarin, insonning rivojlanishi hech qachon bitta vaziyatning natijasi emas. Bu shaxsga ta'sir qiluvchi ijtimoiy, psixologik va biologik omillarning butun natijasidir. Agar bir

tomon kuchliroq bo'lsa, ikkinchisi zaiflashishi mumkin; agar biri yetarli bo'lmasa, shaxsiy o'sish hatto tugashi mumkin. Biroq, har bir shaxsni aynan shu murakkab muvozanat ajratib turadi. Hech bir ikki xil odam yo'q, chunki har bir insonning o'ziga xos ichki dunyosi, tarbiyasi, e'tibori va shakllanish yo'li mavjud.

Insonning shaxsiyati uning hayotiy tajribasi, tarbiyasi, imkoniyatlari va qarorlarining cho'qqisidir. Shu tarzda, insonni tushunish uning rivojlanishiga hissa qo'shadigan barcha elementlarni tushunishni o'z ichiga oladi.

"Ijtimoiy-psixologik muhit" atamasi uy, maktab, ish joyi va kengroq jamiyatdagi ijtimoiy o'zaro ta'sirlar kabi keng ko'lamli kontekstlarni qamrab oladi. Har bir muhit har bir insonning o'z ko'nikmalarini qanday rivojlantirishiga aniq ta'sir ko'rsatadi. Inson rivojlanishining dastlabki bosqichlarida oilaviy muhit juda muhimdir. Oilaviy munosabatlar, psixologik muhit, otionalik uslublari va qadriyatlar bolaning shaxsiyatini qanday rivojlantirishiga bevosita ta'sir qiladi.

Sog'lom va ruhlantiruvchi uy muhitida tarbiyalangan inson o'ziga ishonchni rivojlantiradi, mustaqil fikrlashni o'rganadi va yangi imkoniyatlarni izlaydi. Aksincha, dushmanlik yoki beparvolik muhitida o'sganlar o'zlariga nisbatan ishonchsizlikni his qilishlari, passiv bo'lishlari va tashabbuskorlikdan mahrum bo'lishlari mumkin. Bu har bir insonning salohiyatini to'liq namoyon etishiga to'sqinlik qiladi.

Insonning o'sishidagi asosiy elementlardan biri bu uning ta'lim muhitidir. O'quvchilarning o'qishga bo'lgan ishtiyoqi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati va ijodiy fikrlashi ta'lim muassasalarida yaratilgan psixologik sharoitlar tomonidan rivojlanadi. Sinfning tuzilishi, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro munosabatlar va pedagogik texnikalar har bir insonning noyob salohiyatini ochib berishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ta'lim jarayoni ijobiy motivatsiyani rivojlantirganda, o'quvchilar o'z ko'nikmalarini ochiqchasiga namoyish etishga harakat qilishadi. Qo'llab-quvvatlash, individualizm va bir-biriga hurmat asosida qurilgan muhit buning uchun juda muhimdir. Boshqa tomondan, shaxsning ijodiy salohiyati qattiq nazorat, tanqid va bosim hukmron bo'lgan ta'lim muhitida cheklangan bo'lishi mumkin.

Tengdoshlar bilan muloqot ijtimoiy-psixologik muhitning muhim jihatidir. Shaxsning ijtimoiy tajribasi asosan suhbat orqali shakllanadi. Tengdoshlar guruhi o'zini kashf etish, ijtimoiy rolni o'zlashtirish va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Tengdoshlar, ayniqsa o'smirlik davrida katta ta'sir ko'rsatadi va bu vaqtda o'rnatilgan ijtimoiy aloqalar insonning qanday rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy jamiyatda axborot muhiti ham tobora ko'proq ta'sirchan bo'lib bormoqda. Shaxsning dunyoqarashi, axloqi va xulq-atvoriga Internet, ijtimoiy tarmoqlar va asosiy

ommaviy axborot vositalari katta ta'sir ko'rsatadi. Natijada, ijtimoiy-psixologik muhit yangi shakllarga ega bo'ladi. Axborot muhiti shaxsning rivojlanishiga turli xil oqibatlarga olib kelishi mumkin bo'lgan ham yaxshi, ham salbiy xususiyatlarga ega.

Shaxsiy salohiyatni rivojlantirishning muhim tarkibiy qismi bu motivatsiyadir. Shaxsning ichki talablari ham, tashqi motivatsion omillar ham motivatsiyaning paydo bo'lishiga ta'sir qiladi. Motivatsiyaning rivojlanishiga ijtimoiy-psixologik muhit sezilarli darajada ta'sir qiladi. Motivatsiyani pasaytiradigan salbiy muhitdan farqli o'laroq, qo'llab-quvvatlovchi muhit insonda motivatsiyani oshiradi.

Ham individual, ham jamiyat darajasida ijtimoiy-psixologik muhit inson rivojlanishiga ta'sir qiladi. Shaxsiy o'sishga ijtimoiy institutlar, madaniy me'yorlar va ijtimoiy ideallar ta'sir qiladi. Jamiyatda innovatsiya, bilim va taraqqiyot qadrlanganda, odamlar o'z imkoniyatlarini rivojlantirish uchun ham harakat qilishadi.

Biroq, ijtimoiy-psixologik muhitning salbiy jihatlari ham mavjud. Bularga psixologik zo'riqish, ijtimoiy tengsizlik, muloqot muammolari va ijtimoiy beqarorlik kiradi. Bu elementlar insonning salohiyatini cheklashi mumkin. Shunday qilib, ijtimoiy muhitni yaxshilash juda muhimdir.

Shaxs rivojlanishining ijtimoiy-psixologik asoslari ushbu tadqiqotda metodologik metodologiya yordamida o'rganildi. Bu atrof-muhitning har bir

tarkibiy qismini chuqur o'rganish imkonini berdi. Natijada, har bir shaxsning o'ziga xos ko'nikmalarining atrof-muhit bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanishi fan tomonidan tasdiqlandi.

Natijalar va amaliy misollar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, insonning o'ziga xos ko'nikmalarini rivojlantirishi uning ijtimoiy-psixologik muhitining sifatiga sezilarli darajada ta'sir qiladi. Empirik kuzatishlar va so'rovnomalar shuni ko'rsatdiki, qulay psixologik muhitda ishlaydigan odamlar o'z ko'nikmalarini erkin namoyish etadilar va yaxshi natijalarga erishadilar.

Ta'lim muassasalarida o'tkazilgan kuzatuvlardan real hayot misoli sifatida foydalanish mumkin. O'quvchilar qulay ta'lim muhitiga ega sinflarda juda faol, avtonom fikrlovchi va ijodiy fikrlovchi ekanligi ko'rsatildi. O'quvchilar o'z fikrlarini ochiqchasiga bildiradilar, yangi tushunchalarni taqdim etadilar va bunday muhitda o'qishga ijobiy nuqtai nazarga ega bo'ladilar.

Aksincha, psixologik bosim mavjud bo'lganda, o'quvchilar sinflarda itoatkor, o'ziga ishonchsiz va tashabbuskor emasligi ko'rinadi. Bu ijtimoiy-psixologik muhitning zararli ta'sirini juda aniq ko'rsatadi.

Oilaviy muhit bo'yicha tadqiqotlar ham muhim natijalarni berdi. Bolalar mehrli, mehrli va qo'llab-quvvatlovchi oilalarda tarbiyalanganlarida o'z salohiyatlariga faol ravishda erishadilar. Ular tashabbuskorlik,

ijtimoiy ko'nikmalar va o'ziga ishonchni rivojlantiradilar.

Aksincha, nosog'lom yoki g'amxo'rliksiz oilalarda o'sgan bolalarda psixologik muammolar, cheklangan motivatsiya va ijtimoiy vaziyatlarga moslashishda qiyinchiliklar borligi qayd etilgan. Bu yana bir bor oilaviy muhit insonning o'sishi uchun qanchalik muhimligini ko'rsatadi.

Tengdoshlar bilan muloqot qilish amaliyoti ijtimoiy-psixologik muhitning ta'sir ko'rsatishining yana bir aniq usulidir. Inson ijtimoiy tajriba orttiradi, o'z fikrlarini ochiq ifoda etishni o'rganadi va konstruktiv muloqot muhitida muloqot qobiliyatlarini yaxshilaydi.

So'rovnoma natijalariga ko'ra, respondentlarning aksariyati ijtimoiy muhitning o'sishidagi ahamiyatini ta'kidlaydilar. Ular oila va ta'lim muassasalarining ta'sirini ayniqsa qadrlashdi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, insonning ijtimoiy-psixologik muhitini yaxshilash ularning o'ziga xos fazilatlarini rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Bu ijtimoiy, oilaviy va ta'lim darajalarida keng qamrovli siyosatni qabul qilishni taqozo etadi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy-psixologik muhit inson rivojlanishining asosiy jihatlaridan biri bo'lib, bu individual qobiliyatlarning o'sishi va shakllanishi uchun juda muhimdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari insonning noyob qobiliyatlari uning ijtimoiy-psixologik muhiti bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Insonning ichki salohiyatiga ham individual, ham biologik xususiyatlar, ham u yashayotgan ijtimoiy muhitning sifat ko'rsatkichlari ta'sir qiladi.

Shaxsiy o'sishning muhim shartlari qo'llab-quvvatlovchi ijtimoiy tuzilma, hurmatga asoslangan munosabatlar, yoqimli psixologik muhit va samarali muloqotni o'z ichiga oladi. Jamiyatda konstruktiv ijtimoiy qadriyatlarni rivojlantirish, ta'lim muassasalarida yaxshi pedagogik muhitni yaratish va oilada sog'lom psixologik muhitni yaratish - bularning barchasi individual imkoniyatlarning kengayishiga hissa qo'shadi.

Tadqiqot shuningdek, insonning o'sishiga ijtimoiy muhitning zararli ta'siri qanday to'sqinlik qilishi mumkinligini ko'rsatdi. Natijada, ijtimoiy-psixologik muhitni maksimal darajada oshirish muhim ilmiy va amaliy ish sifatida qaralishi kerak.

Xulosalarga tayangan holda, ushbu amaliy takliflarni keltiramiz

Shaxs rivojlanishini qo'llab-quvvatlash maqsadida ta'lim muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini kuchaytirish zarur.

Ota-onalar uchun psixologik trening va seminarlar tashkil etish orqali oilaviy muhitni sog'lomlashtirish mumkin.

Ta'lim jarayonida individual yondashuvni keng joriy etish shaxsning

imkoniyatlarini ochishga yordam beradi.

Yoshlar orasida ijtimoiy faollikni oshirish va ijobiy kommunikativ muhit yaratish muhim hisoblanadi.

Psixologik tadqiqotlar asosida ijtimoiy muhitni baholash va monitoring qilish tizimini joriy etish lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Shamsiev O'.B. [Oilaviy xolding-bola ijtimoiylashuvining psixologik mexanizmi](#)
2. Nazarov, R.N. (2024). The importance of physical education and sports in the education of young athletes. *american journal of social science*, 2(4), 113-118.
3. Xujayev, M. I. (2018). THE COVERAGE OF THE PROBLEM OF NATIONALITY AND ITS ROLE ON THE PRESENT DAY IN AHMAD ZAKI VALADI'S WORK. *Мировая наука*, (6 (15)), 61-63.
4. Хужаев, М. И. (2018). АХМАД ЗАКИ ВАЛИДИЙНИНГ ДИНИЙ-ФАЛСАФИЙ МЕРОСИНИНГ ИЛДИЗЛАРИ. In *Инновационные подходы в современной науке* (pp. 177-182).
5. Khujaev, M. (2024). AHMED ZAKI: ON THE IDEAS OF THE PHILOSOPHY OF HISTORY. *Экономика и социум*, (1 (116)), 235-239.
6. Mavlonov, D. "Suzish sporti bilan shug'ullanuvchi yosh sportchilar o'rtasidagi shaxslararo munosabatlarning ijtimoiy-psixologik tahlili." *Uzbekistonda psixologiyani rivojlantirish muammolari: nazariya va amaliyotuyzunligi* (2021): 398-401.
7. Bilolova, Z. B. (2026). The role of cognitive psychotherapy in stabilizing marital relationships and providing psychological services to couples. *World Bulletin of Education and Learning*, 2(2), 83-88.